

Piese de artă decorativă japoneză din Colecția Muzeului Țării Crișurilor și colecțiile particulare din Oradea

TAMÁS Alice*

Japanese decorative art pieces from the collections of Criș County Museum and private properties in Oradea - Abstract -

The history of Japanese pottery revealed the evolution of ceramic arts styles and technics and also the activities of many masters, craftsmans, artists by the different periods of Japan history like Jomon (8000B.C.- 300B.C.), Yayoi (300B.C.-300A.D.), Kofun (300A.D.- 710A.D.), Nara (710-794), Heian (794-1192), Kamakura (1192-1333), Muromachi (1333-1573), Momoyama (1573-1603), Edo(1603-1868), Meiji (1868-1912), Taisho (1912-1926) and Showa (1926-1988). The most beautiful Satsuma pottery that found in the collections of the Criș County Museum and private properties in Oradea, was made in Meiji periode, for the occidental art consumers and described historical scenes, that was painted with many technics like underglaze, overglaze, Moriaje (rice)

Keywords: Japanese pottery, tradition, industry, Satsuma, art styles,

În urma investigațiilor arheologice și a datării cu carbon radioactiv s-a ajuns la concluzia că arhipieleagul japonez, cândva parte din continentul eurasiatic a fost locuit din Pleistocen (Era glaciară), uneltele din piatră găsite datând dinainte de 30.000 î. Hr., iar meșteșugul și arta ceramicii se practica de mai bine de 12.000 de ani. Istoria culturii și civilizației din arhipieleagul Japonez cunoaște o împărțire pe perioade. Urmărind perioadele istorice din cele mai vechi timpuri și până azi se poate constata o evoluție a spiritualității, a mentalităților precum și a diverselor tehnici de execuție a ceramicii japoneze, având perioade incipiente, de apogeu și declin de-a lungul timpului.

Era preistorică a Japoniei cuprinde mai multe etape de evoluție cuprinse între 10.000 î.Hr.-300d.Hr., numite Prejōmon, Jōmon și Yayoi¹.

Perioada cuprinsă între aproximativ 8.000 î.Hr.- 300î.Hr. are denumirea de „Jōmon”

*Muzeul Țării Crișurilor Oradea, tamasalice@yahoo.com

1 x x x *Encyclopaedia Britannica*; Domanovszky Gy., *A Kerámia Művészet Kezdetek* (Ed), Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1981, *Neolitikum* (Neolithic), p. 101-103; *Távol Kelet* (Extremul Orient), p. 153-154; *Figurális Edény*(vase figurative),p. 174-204; Ileana Dalea, *O Istorie a Artei Ceramice*, Ed. Meridiane, București, 1987, p. 21-25; P. Aikins, C.Melvin,Takayasu Hibuchi, *Prehistory of Japan in Studies in Archaeology* New York, (Ed.)Akademic Press, 1982, ISBN 0120452804; Mizoguchi, Koji, *An Archaeological History of Japan 10.000 B.C. to A.D.700* (Ed.),University of Pennsylvania Press, 2002, ISBN 0812236513; Mason Penelope E., Donald Dinwiddie, *History of Japanese Art*, (Ed.)Pearson Prentice Hall, 2005, ISBN 0131176021; după analize antropologice recente s-a ajuns la concluzia că tribul Ainu, strămoșul culturii

(din cuvântul *Jō* ce înseamnă împletitură și *mon* ce înseamnă ornament), fiind caracterizată după obiectele de lut arse la foc deschis, ornamentate în relief cu mâna, cu lama de piatră, reprezentând modele de împletitură din nuiiele sau amprente de sfoară (probabil imitații ale coșurilor împletite, tapetate cu lut și arse pe vatră deschisă). Obiectele scoase la iveală fac parte din categoria pieselor de cult (figurine, vase), a veselei utilitare în torsadă, ce ilustrează trecerea de la viața nomadă la cea sedentară, cultul totemic, credințele în idoli (feminini, masculini), precum și îndeletniciri ca pescuit, vânat, cules, producerea armelor, uneltelor din lemn, piatră, os. În zone favorabile pentru ocupații ca agricultura și meșteșugurile (împletitul nuiielelor, funiilor, sforilor, țesutul, olăritul) apare și feudalismul cu noi categorii sociale, elemente ce se regăsesc pe piesele de ceramică.

Perioada cuprinsă între 300 î.Hr.-300 d.Hr. poartă denumirea de „Yayoi” după situl arheologic din 1884 de lângă Tokyo, azi un cartier numit *Yayoi-cho*. Cultura ce nu s-a întâlnit în insulele Okinawa și Hokkaido a coexistat cu civilizația Jōmon. Este caracterizată prin dezvoltarea agriculturii și organizarea socială. Civilizația Chinei a pătruns prin Coreea, pe insula Kyushu mai întâi, cultivarea orezului umed, prin intermediul sistemului de irigații făcând posibilă extinderea culturilor și pe pământ uscat și implicit creșterea populației. S-au găsit obiecte ceramice din pastă fină aluvionară prelucrate la roata olarului, cu siluete elegante obținute prin spiralare, de culoare roșu închis și portocaliu cu decor incizat, perforat, pieptănat în zig-zag, linii paralele și ondulate, ce amintesc de orezăriile văzute din perspectivă aeriană. De asemenea, a pătruns arta confecționării armelor și uneltelor mai evolute din bronz și fier. Se fabricau produse artizanale, țesături, iar pentru ritualuri religioase săbii, *oglinzi* de bronz și clopote. Odată cu stocarea produselor apare sclavia. Analele chineze din 57 d.Hr. vorbesc despre regele Na al regatului Wa, care a trimis tribut sclavi împăratului chinez Later Han, iar cele din anul 247 d.Hr. este de menționat numele reginei șaman Himico din Yamatai, care a trimis tribut săbii, sclavi, mătase, bumbac, bijuterii dinastiei Wei din China².

Era veche a Japoniei e alcătuită din perioadele Kofun, Nara, Heian și Kamakura, cuprinse între anii 300 d.Hr.-1333 d.Hr. și caracterizate prin apariția multor stiluri și tehnici de prelucrare a ceramicii ce se practică până azi.

Perioada „Kofun” (numită și „Yamato”, respectiv „Asuka”), cuprinsă între 300 d.Hr.-710d.Hr. este denumită după arta funerară, a mormintelor tip tumuli în trepte, cu secțiunea transversală în formă de gaură de cheie *Kofun*, amenajate pentru membrii decedați ai elitei condu-

Jōmon a emigrat din Siberia în 20.000 î.Hr. în nordul arhipelagului japonez la Hanamatsu, Shizuoka, aducând cu el îndeletniciri ca pescuit, vânat și cultul totemic al ursului. Un alt val de emigranți a sosit din sud dinspre Coreea, China în 1000 î.Hr. în Kyushu, aducând cu el agricultura și meșteșugurile, religia politeistă Shinto (*shin-zei*, spirite ale naturii, cultul strămoșilor, *tō-cale* filosofică) prin a cărei mitologie se justifică descendența divină a dinastiei imperiale japoneze până în zilele noastre. După adoptarea alfabetului chinez în 405 d.Hr., versiunea japoneză a istoriei arhipelagului japonez (cele mai vechi texte scrise în limba japoneză cu caractere chinezești, sunt „*Kojiki*” din 712 d.Hr., „*Nihon Shoki*” din 720d. Hr.) amintește pe zeița universului și soarelui *Amaterasu* cu simbolul ei *oglinza* (alianțe politice), pe fiul ei *Ninigi* și nepotul ei *Jimmu* (660î.Hr.- 585î.Hr.), care a fost primul din sirul împăraților Japoniei; www.yakimono.rect/guide/html/timeline.html

2 Mihnea Voicu Șimândan, *Spiritul Japoniei Medievale- The Spirit of Medieval Japan*, ed. bilingvă, Ed. Nipponica, Buc. 1999, înșiruire de împărați legendari și consemnați în anale, începând din sec.III î. Hr.

cătoare. În camerele mortuare au fost găsite depozite de sarcofage, figurine de teracotă cu siluete asemănătoare ca stil cu mormintele (gaură de cheie), cu cap rotund și corp de clopot. În secolul al V-lea d.Hr. se fabricau în masă săbii drepte cu lamă tip Chokuto, în secolul al VI-lea se practica metoda durificării metalului pentru eficiență, pentru ca secolul al VIII-lea, mai ales în perioada Heian, când se trece la tehnica de luptă călare, să exceleze în tehnologia forjării. Primul stat japonez numit *Yamato* cu capitala la *Asuka* (593-710) a încercat crearea unui guvern centralizat după model chinez, corean. Japonia a stabilit relații cu statele vecine, cu dinastia chineză (căreia continua să-i trimită tribut, mai ales curților din sud) și cu statele coreene (colaborare cu Paekche în războaiele acestuia cu Gogurjo și Silla). Așa se explică valul de emigranți din Coreea, care-și căutau refugiu în arhipelagul nipon, contribuind la introducerea confucianismului, a sistemului chinez de scriere (în 405 d.Hr.), noi inovații în metalurgie, introducerea în 552 d.Hr. a budhismului (de origine indiană), primul care l-a adoptat fiind prințul Shotoku Taishi (574-622d.Hr.) și a calendarului chinez. De asemenea, ceramiștii din China și Coreea din perioada dinastiilor Sui (581-618 d.Hr.) și Tang (618-907d. Hr.), considerate „epoca de aur” a artei și literaturii chineze, au introdus cuptoare tip tunel Anagama (ce seamănă prin secțiunea transversală cu mormintele Kofun, de tipul găurii de cheie). Instalațiile performante permiteau ardere reducătoare, ardere de vitrifiere la temperaturi înalte de peste 1000 grade Celsius, în care se puteau face ardere profesionale pentru teracotă, gresie până la faianță dură, piese de un aspect estetic deosebit, câteodată acoperite accidental cu luciu provenit din contactul cu cenușa rezultată în procesul arderii³. Astfel apar cu timpul diverse ateliere în estul Japoniei cunoscute în literatura de specialitate ca „cele 6 centre antice de ceramică”, ce activau în evul mediu, cum sunt Bizen, Shigaraki, Tamba, Seto, Echizen, Tokoname (unde se realizau 3 categorii de paste ceramice în stil tradițional ce poartă denumirea de „Sueki” „Hajiki” și „Shiki”). În urma săpăturilor arheologice s-au scos la iveală mult mai multe centre de ceramică, în care activau fermieri -ceramiști pe timp de iarnă, când nu lucrau la câmp, perpetuând stilul tradițional Sueki (ce-și aveau rădăcini în ceramica din perioada dinastiei Sui din China). Ceramica în stil tradițional „Sueki” are cap galben, este de culoare gri vitros, obținută prin ardere reducătoare la 1100-1200 grade Celsius. Stilul tradițional „Hajiki” se definește prin ceramică tip teracotă roșie, arsă la temperaturi joase de 600-800 grade Celsius, iar stilul tradițional „Shiki” se referă la cea mai veche ceramică în 3 culori (Sansai-enyu), arsă la temperaturi joase în jur de 800 grade Celsius. De obicei se lucrau vase rituale, ceremoniale, vase utilitare de forme burtoase, hâmburi, vase și boluri, fiind cea mai veche ceramică glazurată⁴.

Perioada „Nara” sau „Tenpyo” (710-794) este denumită după capitala stabilită la *Nara* de împărăteasa Gemmei (661-721) cu domnia între 707-715, cuvânt ce înseamnă a nivela, dar

³ Henry Trubner *Japanese Ceramics: A Brief History in Ceramic Art of Japan*, Seattle Art Museum, 1972, Library of Congress, Catalogue no. 74-189 738; Tsuneko S. Sadao, Stephanie Wada, *Discovering The Arts of Japan. A Historical Overview*, Tokio, New-York, London, (Ed.) Kodansha International, 2003, ISBN 4-770-2939-X; www.kenyutsu.ro-hambu-dojo-timisoara/katana.html

⁴ *Idem*; Shiho Kanzaki *The six oldest pottery centers in Japan*; www.The-anagama.com/En/articles/six_valley.html

și țară (în limba coreană), cu o monarhie absolutistă după model chinez și structură administrativă birocratică centralizată. Țara fiind preponderent agrară, populația majoritară a fost de religie șintoistă. Împăratul Shomu domnise între 724-749 împreună cu soția sa (de religie budhistă ce provenea din clanul Fujiwara, care provenea din familia Nakatomi, ce serveau ca preoți șintoști pe linie paternă) și s-au decis să promoveze budhismul. Lupta pentru putere dintre clanuri, familia imperială și preoții budhiști a avut drept rezultat întărirea instituțiilor de stat și construirea masivă de temple budhiste în toate provinciile. Este și perioada înfloririi ceramicii în stilul Sansai, originară din China, introdusă în Japonia în secolul al VIII-lea d.Kr. prin intermediul ceramiștilor coreeni, cunoscută ca tip „Nara Sansai”, ceramică cu decor policrom, glazurată în 3 culori: verde, maro și alb, ce va cunoaște perioada declinului în perioada următoare Heian, în favoarea altor tipuri de glazuri (verde-cenușiu) apreciate de clasele dominante⁵.

Perioada numită „Heian” (794-1192), cuvânt ce înseamnă *pace*, este denumită după capitala care a fost mutată în 794 de împăratul Kammu (al 50 –lea împărat al Japoniei, a domnit între 781-806, care a mai mutat capitala înainte cu 10 ani) de la Nara la *Heian-Kyō*, azi Kyoto. Alianțele de căsătorie între familia imperială și clanul Fujiwara au dus la slăbirea influenței politice a familiei imperiale. Pentru apărarea intereselor funciare, familiile aristocratice recrutau gărzii de elită, intrând pe rol clasa samurailor, ceea ce a dus la preluarea puterii în stat de clasa războinicilor⁶. Se perfecționează tehnica fabricării prin forjare a săbiilor tradiționale japoneze cu tăișul dur și miez moale. Perioada este caracterizată printr-o creativitate deosebită în artă, literatură și poezie. De asemenea, în secolul al IX-lea d.Kr. apar stiluri artistice de prelucrare a ceramicii destinate meditației, cum este cea a atelierului Tokoname (ardere la temperaturi ridicate, glazură de cenușă), cunoscut cândva ca atelierul Sanage din prefectura Aigi. La poalele muntelui *Sanage* au activat ateliere antice care lucrau ceramică cu glazură verde, care a fost deosebit de populară, la fel ca și glazura în 3 culori tip Sansai din perioada precedentă, iar în peninsula Chita activau cuptoare în 3000 de locații. De asemenea, au fost aduse prin intermediul ceramiștilor coreeni din regatul Gorjeo (918-1392) stilul Korai Javan (gresie cu glazura gri cu dungi verticale ce imită calendarul scris) și tehnologia celebrului „Celadon” tip Yue, din China, pentru a obține o ceramică fină ce seamănă cu jadul (piatra considerată sacră în China antică), cu glazura de nuanțe gri-verzui pastel, gri- albastrui palid, albastru-verzui, azuriu, fără decor sau cu un decor fin incizat, ca o dantelărie. Producția fiind sub control imperial se mai numește și Kuan ceea ce înseamnă *oficial*. Ceramica „Celadon”, arsă la temperaturi ridicate, în cuptoare tip „Dragon”(mai multe camere de ardere dispuse în pantă) este mult mai greu de realizat decât orice alt tip de ceramică cunoscută până în zilele

⁵ Ōno, Toshiaki *Ninongo to Kankokugo*, (Ed.) Bungei Shunjō, 2002, 10-ISBN 4-16-660233-0; Sakamoto, Tarō; Ienaga Saburō, Inove Mitsusada, Ōno Susumu, *Nihon Koten Bungaku Taikei: Nihon Shoki* (vol1) (Ed.) Iwanami Shoten Publishing, 1965, 10- ISBN 4-000-60067-2

⁶ Morris I, *The world of the Shining Prince. Court Life in Ancient*, (Ed.) Oxford University Press, Oxford, 1964; Hurst III G.C., *The Heian Period in W.M. Tsutsui A Companion to Japanese History*, (Ed.) Blackwell Publishing, Oxford, 2007; câteva secole la rând, împărații se căsătoreau cu fice din clanul Fujiwara, în momentul când se naștea moștenitorul tronului, împărații se retrăgeau la mănăstire, regenți fiind socrii proveniți din clanul Fujiwara

noastre. Cele mai vechi exemplare de vase rituale de acest tip au fost descoperite în China din perioada 3500 î.Kr., fiind preferate la curțile imperiale din dinastia Han de Est (25-200 d.Kr.), dinastia Jin de est (317-420 d.Kr.), Jin de sud (420-589d.Kr.), adoptate și perfecționate (glazura albastru azuriu) de ceramiștii coreeni din Incheon în secolul al X-lea d.Kr. De asemenea, ceramica tip Changsha (cu glazura galbenă, arsă la temperaturi joase) e prevăzută cu decor pictat sau în relief ștanțat, patinat, în 2 culori ,verde și maro sub glazură ⁷.

Perioada „Kamakura” (1192-1333d.Kr.) sau „Shogunatul Kamakura” este numită după noul centru al guvernării ales de primul șogun Minamoto na Yoritomo (1147-1199 d.Kr.) la *Kamakura Bakufu*, la sud-vest de Tokio, aproape de Yokohama. Împăratul-zeu, cu sediul la Kyoto avea doar atribuțiuni de mare preot șintoist. Este perioada continuării luptei pentru putere între familia Minamoto (care a împins populația Ainu considerată barbară spre nordul arhipelagului) și clanul Taira (deținători ai puterii în perioada Heian), dar și a confruntărilor cu invazia mongolă. În urma victoriei, Minamoto na Yoritomo a obținut în 1192 de la împăratul Go-toba (încoronat la vârsta de 4 ani, a domnit între 1185-1198) titlul de „Sei Tai Shogun” (mai bine zis s-a autoproclamat general subjugator de barbari) și nu avea de gând să încurajeze arta⁸. Minamoto na Yoritomo a introdus noi reforme ce constau dintr-un sistem

⁷ Lili Fang *Chinese Ceramics*, 2005, ISBN 7508508343; *Ancient Porcelain Kiln Site in China: The Yue Kiln Site at Shanglin Lake*- (cat)UNESCO World Heritage Centre, Access 2009-02-25; Uda M. *Et al X Rais for Archaeology*, (Ed.)Springer, ISBN 14 02035802; denumirea de „*Celadon*” provine de la culoarea verzui pastel a hainei purtate de personajul numit *Celadon* din romanul francez „*L' Astre*” al lui Honoré d' Urfé, scris în 1610. Culoarea indefinibilă, ce oscilează între griuri- verzui și albastru pastel favorizată în perioada barocă a fost dată prețioaselor piese de ceramică chinezești numite „Gingci”, contemporane cu piesa de teatru. Numele a fost folosit prima dată de către comercianții din Franța, cu timpul s-a generalizat în vestul Europei, ajungând să fie universal acceptat. Fiind foarte greu de realizat, puținele exemplare de ceramică *Celadon* din lume ce ne-au parvenit până la ora actuală sunt considerate cele mai prețioase, fiind mai valoroase decât aurul, deoarece 80 % din încercări sunt rateuri (www.e-yakimono.net/guide/html/celadon.html)

⁸ Varley P. *Warriors of Japan*, (Ed.)University of Hawaii Press, 1994, ISBN 978-0-82481601-8; McCullough, Helen Craig, *The Taiheiki. A Chronicle of medieval Japan*, (Ed.)Charles E. Tuttle Company, Tokio, 1959 , ISBN 4-8053-0375-1; Yamamura, Kozo, *The Cambridge History of Japan* (vol.3), (Ed.)Cambridge University Press, ISBN 978052223546; personale. bogdanlazar.ro-html-perioada_kamakura.html; Perioada Kofun(300p. Chr-710p. Chr.) este perioada formării statului japonez, când tot pământul țării aparținea împăratului, toată populația se subordona acestuia, legea nu permitea proprietatea privată, dar cine lua în arendă plătea taxe. În perioada Nara (710p. Chr.-794p.Chr.) legea permitea proprietatea privată, cu condiția să o amenajeze, să o întrețină pentru agricultură. La început, făcând investiții mari s-au dezvoltat privatizații, cu timpul aceștia fiind scutiți de taxe, aveau mai mult profit decât cei care luau în arendă și plăteau taxe la guvern. Astfel nobilii, preoții, reprezentanții guvernului, familia imperială începeau să-și revendice pământ, proprietate privată. În perioada Heian(794-1192), în secolul al X-lea s-a dat o lege care a permis deținătorilor de pământ să nu plătească taxe guvernului, să nu fie inspecțai, astfel încât majoritatea țăranilor au început să lucreze pe pământul privaților, pentru a scăpa de taxele din ce în ce mai mari impuse de guvern. Astfel, apare o distincție între titularul pământului(care locuia în capitală) , angajatul acestuia (managerul care administra pământul și producția, confundat adeseori cu proprietarul) și masa mare a lucrătorilor pământului, țăranii, care luau în arendă sau se angajau la proprietari. Din rândul managerilor de pământ s-a înființat clasa samurailor ce trebuiau să asigure protecția pământului și a lucrătorilor acestuia. Cu timpul, s-au luat măsuri drastice împotriva acelor care părăseau lucrul pe proprietățile publice(guvern) pentru a lucra la privați. Astfel s-au format bandele militare locale, ai căror șefi erau nobilii. Treptat au fost mai bine organizați, s-au bazat pe regim ereditar, jurând supunere și loialitate lordului local și au fost plătiți cu o bucată de pământ dat în arendă. Din rândul acestora s-au ales ofițerii de rang înalt, conducători ai castei războinicilor (Shogun), vasalii acestora, războinicii de rang înalt(Gokenin) și vasalii acestora, războinicii de rang mic (samurai). De-a lungul istoriei Japoniei, titlul de *Shogun* (mare general care subjugă barbarii) a fost dat doar la 5 șefi

de guvernare descentralizat, bazat pe guvernatori locali, instituirea proprietății private (ce a dus la apariția feudalismului). Pentru apărarea intereselor funciare ale acestora a intrat pe rol clasa războinicilor, (a samurailor), sistem care a dăinuit până în secolul al XIX-lea. Odată cu călugării budhiști întorși din China, s-au introdus variantele Zen, Lotus Sutra, cultul grădinilor, al ceaiului, pictura din perioada dinastiilor Song (960-1279) și Ming (1368-1644), sculptura, domeniile care au influențat producția ceramică. S-a introdus stilul „Shigaraki”, care provine din Shigaraki (Koku Gun, prefectura Shiga una dintre cele 6 centre). Caracterizat printr-o ceramică apreciată și produsă încă din perioada Heian, identificată cu stilul „Sueki” (tradițional din perioada dinastiei Sue), stilul „Shigaraki” a cunoscut o deosebită înflorire în secolul al XII-lea. Se prezintă ca o gresie neglazurată de culoare oranj rustică, arsă la temperatura de 1300 grade Celsius, cu depuneri accidentale de cenușă, ce prezintă pe alocuri un luciu ca de glazură. Piese, de uz casnic au fost folosite pentru depozitare, iar în perioadele următoare, Muromachi și Momoyama au fost favorizate seturile de cești ce serveau la ceremonia ceaiului. Odată cu apariția clasei de mijloc, a orășenilor crește și interesul pentru ceremonia Zen a ceaiului. Călugării budhiști au adus din China tehnici de glazurare încă din secolul al XIII-lea. Olarul japonez Toshiro I-a însoțit pe călugărul budhist Dogen în China, unde a studiat 6 ani tehnici de glazurare specifice dinastiei Song (ex. smalt gros rugos, celadon) după care s-a întors la Seto, prefectura Aichi (unul dintre cele 6 centre) și a înființat un atelier de ceramică. Seto a fost singurul centru din evul mediu care producea ceramica glazurată arsă la temperaturi înalte, cu depunere de cenușă, hâmburi, vase, borcane, butelii, boluri „tencuite” în culori galben-verzui sau maroniu negricios. Ceramica în stil Bizen (unul din cele 6 centre) este de tip gresie (ceramică dură), neglazurată, arsă cu lemn de pin executat în regiunea Bizen cu centrul la Inbe. A fost introdusă în secolul al XII-lea p. Chr. și a cunoscut perioada de glorie în următoarea perioadă medievală ⁹.

Perioada „Muromachi”(1333- 1573) este denumită după un cartier din Kyoto unde a avut sediul șogunatul Ashikaga. Totul a început cu distrugerea Shogunatului Kamakura și restaurarea puterii imperiale Kemmu a lui Go-Daigo (1319-1339) între 1333-1336, de către shogunul Ashikaga Takauji (1305- 1358). Acesta, preluând conducerea din 1338 a pus bazele Shogunatului Ashikaga pe linie paternă care a durat până în anul 1573, când puternicul samurai feudal, (Daimjō) Obu Nabunaga (1534- 1582) a capturat capitala Kyoto și a militat

de clan . Prima oară a fost „acordat” în 1192 de împăratul copil Go-Toba (încoronat la vârsta de 4 ani, a domnit între 1184- 1198) șefului clanului Minamoto na Yoritomo între 1192-1219; 2. Clanului Fujiwara între 1226-1252 (care se trage din familia Nakatomi care erau preoți și intoși pe linie paternă, multe generații formau alianțe prin căsătorie cu familia imperială, fiind guvernatori), 3. Familiei imperiale între 1252-1338; 4. Familiei Ashikaga între 1338-1573 și 5. Familiei Tokugawa între 1603-1868. Războaiele de apărare a țării și promisiunile neaducând venituri (prăzi de război), războinicii au împrumutat sume mari de bani de la cămătari. Căstă războinicilor neputând plăti datoriile a cerut guvernului să i se anuleze datoriile, ceea ce a dus la nemulțumiri în rândul populației, a urmat răscoala din 1333, după înăbușirea căreia sub comanda lui Ashikaga Takauji (1305-1358) s-a reinstaurat puterea împăratului Go -Daigo pentru o perioadă de 2 ani, între 1333- 1336.

⁹ Henry Trubner „*Japanese Ceramics: A Brief History in Ceramic Art of Japan*, Seattle Art Museum, 1972, Library of Congress, Catalogue no. 74-189 738; Tsuneko S. Sadao, Stephanie Wada, *Discovering The Arts of Japan. A Historical Overview*, Tokio, New-York, London, (Ed.) Kodashya International, 2003, ISBN 4-770-2939-X; www.e.yakimono.net/guide/html/timeline.html

pentru „unificarea Japoniei” în cadrul Shogunatului. Marcată de războaiele interne, perioada Shogunatului a cunoscut o dezvoltare culturală pe două nivele. Primul nivel cultural numit „Kitayama” este reprezentat de elita alcătuită din războinici samurai de rang înalt, membri ai curții imperiale, aristocrați ce au practicat cultul Zen, arta grădinilor, pictura cu cerneluri pe uși glisante, literatura religioasă (preponderent Zen) poezia, rima. Al doilea nivel „Higashiyama”, răspândit printre oamenii de rând, extins la nivelul întregului arhipelag japonez, a practicat arta grădinaritului uscat (fără apă, realizat prin stânci, insule de verdeață, pietriș nivelat și greblat în valuri pentru imitarea apei, pentru meditații), pictura cu vopseluri, pe lângă cea cu cerneluri, ceremonia ceaiului, aranjamentele florale. Perioada a fost denumită „de aur” datorită celor șase centre medievale de ceramică (Seto, Bizen, Tanba, Shigaraki, Echizen, Tokoname) și mai ales datorită interesului crescând pentru Zen, ceremonia ceaiului, aranjamente florale, ikebana, excelând cu stilul Seto (prefectura Aichi, temperaturi ridicate, glazura cenușă, din secolul al XIV-lea), stilul Mino (prefectura Gifu, ceramică tip Shino, tip Seto galben, tip Seto negru) și stilul Bizen (prefectura Okoyama, gresie neglazurată, arsă la foc de pin). Stilul Mishima Chawan (denumit după Marele Altar Mishima, unde erau inscripții cu scriere verticală numită Kana) este originar din perioada Heian. A fost introdus de olarii din perioada Gorjo, Coreea (935-1392), fiind concretizat prin boluri de gresie cu glazură în griuri cu dungi verticale, numite Korai Jawan (ce imită scrierea), special concepute pentru meditație¹⁰.

Perioada Azuchi- Momoyama (1573-1603), scurtă, dar spectaculoasă poartă denumirea după reședințele *Azuchi* (lângă Kyoto) și *Momoyama* (din provincia Fushimi) a 2 din cele 3 mari personalități, care după 100 de ani de războaie interne au unificat Japonia, transformând-o dintr-o țară feudală într-o țară premodernă. Aceștia sunt puternicii samurai, feudali daimyo, Oda Nobunaga (1534-1582), subordonatul acestuia, samuraiul Toyotomi Hideyoshi (1536-1598) și Tokugawa Yeyasu (1543-1616)¹¹. Perioada este renumită prin cosmopolitism, activitatea comercială a europenilor, activitatea misionarilor catolici și incursiuni japoneze în restul lumii. În intenția de a cuceri China, Toyotomi Hideyoshi a cerut sprijinul coreenilor. La refuzul acestora, japonezii au invadat Coreea în 1592 și 1598. Japonezii au luat ca pradă de război imprimeuri scumpe, obiecte de artă decorativă prețioase, vase de porțelan, inclusiv familii de olari coreeni. Stabiliți lângă Kyushu, aceștia au introdus noi tehnologii ceramice. Perioada Azuchi- Momoyama este epoca de apogeu a stilului Bizen (unul din cele 6 centre), definit prin vase de depozitat, hârburi, vase originare din secolul al XII-lea, ceramică neglazurată de culoare roșu- maroniu arsă cu lemn de pin. S-au introdus stilurile Hagi, Iga, Karatsu, Takatori, Agano și Satsuma¹². Stilul Hagi (prefectura Yamaguchi), originar din Coreea este de-

¹⁰ Idem; www.e.yakimono.rect-guide.html-timeline.html; personal.bogdanlazar.ro/html/ perioada_muromachi.html

¹¹ Samson George *A History of Japan* 1982; Jansen Marius B. *The Making of Modern Japan*, Cambridge: Harvard University Press. 10 ISBN 0674 400333; en.wikipedia.org/wiki/Oda_Nobunaga; Nussbaum, Louis Frederic, *Hosokawa Tadaoki* în *Japan Encyclopedia*, 2005, p.359; Charles Ralph Boker, *Hosokawa Tadaoki and the Jesuits, 1587-1645* în *Portuguese Merchants and Missionaries in Feudal Japan 1543-1640* by Variorum Reprints, 1986

¹² G. Kōzoru, *Agano and Takatori, Famous Ceramics of Japan*, Tokio, 1981; Nihon No Tōji, *Japanese Ce-*

finit de o glazură alb lăptoasă groasă, arsă la temperaturi înalte, mai ales cești de ceai pentru meditații. Stilul Iga (Prefectura Mia) se individualizează printr-o ceramică neglazurată arsă la temperaturi ridicate, cu luciu de vitrifiere naturală „ochi de dragon”. Stilul Karatsu (Saga și prefectura Nagasaki) se caracterizează printr-o ceramică în nuanțe roșu- portocaliu, maroniu, pictată cu oxid de fier, neglazurată, arsă la temperaturi ridicate. Originară din Coreea din secolele XV-XVI, aceasta a cunoscut un declin în secolul al XVII-lea, din cauza introducerii porțelanului. Stilul Takatori (în Chikuzen, zona Kyushu, prefectura Fukuoka) este denumit după numele muntelui *Takatori*. Aici lordul Nagamasa Kuroda, după invazia Hideyoshi (a condus divizia III-a la cucerirea cetăților koreene în 1592) a înființat atelierul de ceramică și a invitat pe olarul korean Pal San (? - 1654 care mai târziu a preluat numele muntelui Takatori) în japoneză „*Hachizan*”, să introducă noi stiluri de ceramică. Atelierul va fi unul dintre cele 7 centre celebre din perioada următoare Edo, când maestrul Kobori Enshū (1579-1647) a inventat ustensilele de ceremonie a ceaiului. Stilul Agano (Fukuchiyama, zona Kyushu, Prefectura Fukuoka) este introdus în 1602, când lordul Hosokawa Tadaoki (1563-1646) a fost instruit în ceremonia ceaiului de maestrul Sen No Rikyū (1522-1591) și a invitat pe olarul korean Soncai să execute cești glazurate pentru ceremonia ceaiului, apreciate și de maestrul Kobori Enshū¹³.

Perioada „Edo” (1600-1868) este denumită după vechiul nume *Edo* al orașului Tokio, pe vremea aceea o localitate insignifiantă, unde și-a mutat capitala shogunul Tokugawa Ieyasu (1543-1616), după ce și-a înfrânt principalii rivali în bătălia de la Sekigahara (1600). Shogunul s-a autoproclamat protector al împăratului, conducător al Japoniei și a pus în practică o serie de reforme care au rămas valabile până la restaurarea Meiji. Perioada, care a ținut 268 de ani, este caracterizată prin izolarea Japoniei față de restul lumii, cu excepția relațiilor cu China și comerțanții danezi. Închizând porturile, regimul, la început militarist s-a transformat treptat într-un regim birocratic foarte bine organizat. Regimul Tokugawa a pus stăpânire pe comerț, controlat teritorial de 3 clanuri: comerțul cu Coreea de familia Tsushima, Hokkaido unde locuia populația Ainu, controlat de clanul Matsumae, iar regatul Ryukyu era în administrația clanului Satsuma. În același timp, este și o perioadă de pace ce a permis o dezvoltare

ramics cat. exp. N. Museum, Ed. Y.Yabe, Tokio, 1985; A.L. Maske, *The Historical development of Takatori ware Official Ceramic of the Kuroda Han of Chikuzen province* (Diss.) Oxford University, 1994

13 Anderson Jennifer L., *An Introduction to the Japanese Tea Ritual* (Ed.), Albany New York, A State University of New York, 1991 p.35, ISBN 0-7914-0749-7; Nishibe Bunjo *Zen Priests and Their Concepts of Tea* în *Chanoyu Quarterly* no. 13, 1976, p.13; Bodart Bailey, Beatrice, *Tea and Council, The Political Role of Sen no Rikyū*, 1977, OCLC 469293854; Sanson, George Bailey, *A History of Japan 1334- 1615*, (Ed) Cresset Press, London, 1961, OCLC 21 6583505 ; [www.chadao.ro/ istorie-ceai-japonia.html](http://www.chadao.ro/istorie-ceai-japonia.html); ro.wikipedia.org/wiki/ceremonia_ceaiului ; maestrul de ceremonia ceaiului Sen no Rikyū (1522-1591) a fost filosof , estetician, expert ceramist, poet, artist ikebana, a învățat, predat și creat diferite stiluri, a creat ambianța simplității (principiile de bază fiind armonia, respectul, puritatea, liniștea) în casa ceaiului, fondând școli de ceremonia ceaiului. Fiind confident în cercul conducătorilor, maestrul de ceremonia ceaiului al lui Oda Nobunaga și Toyotomi Hideyoshi, împăratul (Buddhist) i-a oferit titlul de *Rykyū-Koji* , de unde-i provine și numele. Datorită diferențelor de opinii cu Hideyoshi, acesta i-a ordonat (un gest pe care l-a regretat ulterior) să se sinucidă ritualic. Continuatoarele de azi ale școlii japoneze de ceremonia ceaiului , ale familiei Sen sunt școlile: Omotesenke, Urasenke și Mushakōjisenke. Discipolii se întrunesc pentru serviciul divin budhist al ceremoniei ceaiului, în fiecare an pe data de 27 Martie și ziua de 28 a fiecărei luni din an, la templul auxiliar Jucōin, în cadrul complexului templului mutual Daitoku-ji din Kyoto; en.wikipedia.org/wiki/Sen_Rikyū

tare deosebită a culturii și civilizației¹⁴. Porțelanul japonez numit *Jiki* a fost introdus de olarii coreeni în secolul al XVII-lea, datorită influențelor covârșitoare ale tehnicilor de porțelan din China din perioada dinastiei Ming (1368-1644), ce au dăinuit peste 2 secole. Tipul de cuptor Anagama (cu o cameră de ardere) a fost înlocuit cu timpul de tipul de cuptor Noribogama (cu mai multe camere), mult mai performant din punct de vedere tehnic. Din această cauză, stilurile Mino și Bizen intră în declin. Tehnica porțelanului a fost pentru prima oară introdusă în Japonia în 1513 de Gorodayiu Shonsui, care a vizitat China și a studiat porțelanul. După războiul din Coreea, în 1592 lordul feudal (daimyo al regiunii Hizen), general de armată și prințul Nabeshima Naoshige (1537-1619) din clanul Sage (Prefectura Sage) au invitat olari coreeni să lucreze în Japonia în provincia Hizen (unde erau numeroase ateliere, cel mai vechi atelier era la Karatsu, cu portul Imari), inclusiv pe celebrul maestru Kanagai Risampe (?). Stabilit în atelierul de la Taku, acesta a descoperit pentru prima oară (în 1605, 1616?) caolin de calitate în zona Arita, la poalele munților Izumiyama. Primele piese de porțelan original japonez cu ciob alb strălucitor s-au numit *Hakuji*. Primele centre de porțelan sunt din regiunea Arita (portul Imari), purtând apelativul „porțelan antic Imari”. La început erau pictate cu peisaje, animale fantastice (dragoni, foeniciși), plante, cu timpul elementele s-au stilizat puternic până la o abstractizare geometrică de nerecunoscut. Piesele Kutani și Ko-Kutani (Ko însemnând vechi) sunt executate încă din secolul al XVII-lea. Printre acestea se remarcă ceramica cu 5 culori (go-sai) cu pigmenți proveniți din China și porțelanuri colorate peste glazură produse în zona Kaga (prefectura Ishikawa). Dacă până acum piesele nesemnate au fost lucrate de meșteri anonimi, fiind identificate în funcție de tehnicile și stilurile atelierelor de producție manufacturală, începând din secolul al XVII-lea apar produsele de serie industrială produse în funcție de cererea pieței de desfacere, în raport cu care creațiile unicate, artistice s-au deosebit prin semnături, simboluri și mărci. Astfel, la Kyoto, începând din 1640 s-a lucrat în tehnica Arita ceramică și porțelan la temperaturi înalte cu pigmenți peste glazură¹⁵. S-au evidențiat familii de artiști și discipoli ai acestora, care au preluat meseria din generație în generație, formând astfel adevărate dinastii până în secolul al XXI-lea. Printre aceștia se numără familia Raku¹⁶ (sec.

14 Jansen Marius B., *Japan in Transition from Tokugawa to Meiji*, (Ed.) Princeton University Press, Princeton New York, 1986, ISBN 0-691-05459-2; Beasley William G. *The Meiji Restoration* (Ed.) Stanford University Press, Stanford, California, 1972, ISBN 0-8047-0815-0

15 Impey, Oliver, *The Early Porcelain Kilns of Japan; Arita in The First Half of The Seventeenth Century*, (Ed.) Clarendon Press, Oxford, 1996; Simura Goro, *The Story of Imari. The Symbols and Mysteries of Antique Japanese Porcelain*, (Ed.) Ten Speed Press, Berkeley, California, 2008; Willmann Anna, *Edo Period Japanese Porcelain*, în *Heilbrunn Timeline of Art History* (Cat.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 2000; Patricia Jane Graham, *Tea of The Sages: The Art of Sencha* (Ed.) University of Hawaii press, 1998; http://www.metmuseum.org/toah/hd_jpor.htm (Apr. 2011) (www.e-yakimono.net/guide/html/timeline.html); personal.bogdanlazar.ro/html/perioada_edo.html;

16 Pitelka Morgan *Handmade Culture, Raku Potters, Patrons, and Tea Practicioners in Japan* (Ed.) University of Hawaii Press, 2005, ISBN 0-8248-2970-0; Watkins James C. *Alternative Kilns & Firing Techniques: Raku, Saggar, Pitt, Barell*, (Ed.) Lark Ceramics Publications, 2007, ISBN 978-1-57990-455-5, ISBN 1-57990-455-6; Familia de ceramiști Raku au obținut acest nume (ce desemnează cu timpul un tip de ceramică ce se practică și azi de artiști pe tot globul pământesc) printr-o întâmplare legată de construirea palatului Ju-raku- dai de lângă Kyoto, de către shogunul Toyotomi Hideyoshi (1537-1598). Implicat în construcția palatului, maestrul de ceremonie al ceaiului Sen no Rikyū (1522-1591) a avut și un meșter de instrumente muzicale ce confecționa șuierătoare (pentru palat) și ustensile pentru ceremonia ceaiului, bo-

al XVI-lea, azi lucrează artistul Kichizaemon al XV-lea) și discipolii: Nōncō (1574-1656), nepotul lui Chōirō Raku I și Hon'ami Kōetsu (1556-1637), familia Kinkozan (1645-1927) și dinastia Takahashi Dōhachi (sec al XVIII-lea- XXI). Primul Takahashi (1742-1804), împreună cu Aoki Mokubei (1767-1833) au deservit familia imperială. Cu sponsorizarea prințului Shōren în no Mija (?) au înființat un atelier în 1760 la Awataguchi¹⁷, un vechi centru de prelucrare a fierului, o școală de confecționare a săbiilor tradiționale (Yamashiro, una din cele 5 linii tradiționale) și un atelier de ceramică pe dealurile de lângă Kyoto. Apar semnăturile unor mari artiști care au devenit celebri după stilurile care i-au consacrat, precum Nonomura Ninsei (1574-1666), studentul acestuia și al familiei Raku, Ogata Kenzan (1663-1743), Okuda Eisen (1753-1811) și discipolii acestuia care au fost și asociați ai lui Takahashi, precum Aoki Mokubei (1767-1833), Kinkodo Kamesuke (1764-1837) și Nin'ami Dōhachi (1783-1855)¹⁸. Mai târziu, Kato Tamikichi

luri stil Wabi, executate după designul maestrului Sasaki Chōiro (1516-1592). La un moment dat shogunul Hideyoshi i-a arătat lui Jokei (fiul lui Chōirō) un sigiliu perforat sub forma caracterului chinezesc *Raku* (ce se traduce :plăcere, confort), care a ajuns să fie porecla primului producător al stilului Raku, ceramică pentru meditație la ceremonia ceaiului, obținută prin ardere reducătoare, ce a transcens în timp și spațiu Japonia, intrând în literatură și cultura universală. Azi ceramica Raku are 2 direcții: cea originală japoneză și cea occidentală; Aoki Mokubei (1767-1833), artist pictor și ceramist născut la Kyoto, pe nume Aoki Sahei a studiat la un mare învățat Ko Fyo (1722-1784), mai târziu a studiat ceramica. Deoarece controla temperatura cuptorului cu urechile, cu timpul și-a distrus urechile, primind porecla de Mocubei (fără urechi). Între 1806-1808 a lucrat la Utatsu și Kasugayama, s-a asociat cu ceramiști literați, realizând ustensile pentru devoțiune în ceremonia ceaiului *Sencha* (ceai verde) și *Matcha* (ceai biciuit). A lucrat ceramică tradițională în stiluri chinezești, japoneze *Kochi* (c.policromă), *Sametsuke* (c.și p. alb albastru sub glazură), *Iroe* (email policrom peste glazură) *Hakuji* (porțelan), *Kinrande* (aur și email), *Nanban* (barbar sudic), *Celadon* (l), a practicat decor bazat pe diverse paste (aplicate prin sudură, prin lipit suprapuneri de șiruri transparente). Lucrând lent, obiectele aveau valoare mare, rudele, prietenii, clienții așteptau ani în șir până obțineau câte o creație a lui, ce echivala cu aurul

17 Awataguchi a fost în evul mediu numele uneia dintre cele 7 porți ale orașului Kyoto (ce legau prin drumuri amenajate orașul cu alte orașe), cu deschidere spre Tokaido (azi este un cartier al orașului Kyoto, ce a fost capitala Japoniei timp de 1100 ani, înainte de a se muta la Tokyo). În evul mediu la Awata se prelucra fierul, a funcționat o școală din cele 5 tradiții (Yamashiro) de fabricare a săbiilor, începând din secolul XVII-lea a funcționat un atelier de ceramică tip Kyo-yaki, Awata-Zaki. În perioada Edo timpurie, din consemnările preotului Hourin Shoushou (1592-1668) în jurnalul „Kakumeikih” al Pavilionului de aur al templului Kinkakuji din Awata se cunoaște numele primului olar Sakubei care a executat cești și ustensile pentru ceremonia ceaiului. Un alt olar, Sanmonjiya Kyuvemon a venit de la Seto și a introdus stilul Shigaraki, tehnologia ceramicii glazurate, stilul Sabie Sametsuke pictura sub glazură. În perioada Edo medie a activat celebrul Nonomura Ninsei, care a studiat la Seto, și-a construit atelierul la Omuro lângă templul Ninnagi din Awata și a introdus și fondat stilul Iroe-Kyo, pictura policromă peste glazură, motive decorative textile tradiționale. Lângă Templul Shorenin Monzeki din Awata funcționa atelierul ceramic unde lucrau călugări descendenți din familia imperială, piese de calitate Yuusokuh Toukih (ceramică executată de ceramiști de înaltă calificare), marcate cu simbolul crizantemei. În perioada Edo târzie au lucrat personalități marcante precum Heiraku Hohzen IX, Ninnami Dohachi II, Ohtagki Rengetsu, poeta cu mâna turnată, Aoki Makubei, Kinkozan Soubei, VI, VII. În perioada Meiji au adoptat stilul Satsuma, au avut succes cu Kyo-Satsuma și Cloisonné la toate Expozițiile Universale, care urmat celei de la Londra din 1867

18 Impey, Oliver, *The Early Porcelain Kilns of Japan; Arita in The First Half of The Seventeenth Century*, (Ed.) Clarendon Press, Oxford, 1996; Simura Goro, *The Story of Imari. The Symbols and Misteries of Antique Japanese Porcelain*, (Ed.) Ten Speed Press, Berkeley, California, 2008; Willmann Anna, *Edo Period Japanesee Porcelain*, în *Heilbrunn Timeline of Art History* (Cat.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 2000; Patricia Jane Graham, *Tea of The Sages: The Art of Sencha*, (Ed.) University of Hawaii Press, 1998; http://www.metmuseum.org/toah/hd_jpor.htm (Apr.2011) (www.e-yakimono.net/guide/html/timeline.html); personal.bogdanlazar.ro/html/ perioada_edo.html;

(1772-1824), considerat tatăl porțelanului Seto (unul dintre cele 6 centre medievale ce activau din secolul al XIV-lea) a studiat ani în șir în provincia Hizen la atelierele Arita, tehnicile porțelanului cobalt sub glazură, după care, în 1807 s-a întors la atelierul din Seto (Prefectura Aichi). Elegantele piese de porțelan alb cu decor pictat cu albastru- cobalt într-un stil sofisticat sunt cunoscute sub denumirea de Sametsuke.

Era modernă a Japoniei a început de la mijlocul secolului al XIX-lea, când regimul feudal al shogunatului s-a dovedit ineficient, restituind puterea în mâinile dinastiei imperiale. Împărțită în 4 perioade, acestea poartă denumirea după numele împăraților: perioada Meiji, Taisho, Showa și Heisei.

Perioada „Meiji” (1868-1912) înseamnă în limba japoneză „*guvernarea luminoasă*”¹⁹ denumire dată erei (începând din septembrie 1869) în care a domnit al 122-lea împărat al dinastiei Yamato pe nume *Meiji* Mutsuhito (1852-1912). Numele simbol Meiji (ce i-a fost acordat postum împăratului) marchează o cotitură impresionantă de la o stare de izolare timp de secole a arhipelagului japonez la o deschidere și colaborare fructuoasă cu statele lumii. După victoria forțelor imperiale în luptă cu forțele fostului regim Tokugawa (după războiul civil Boshin 1868-1869) s-a trecut la „Misiunea Iwakura”, ce consta în studierea metodelor moderne de guvernare și administrare a statelor occidentale. Relațiile diplomatice ale curții imperiale și o serie de reforme după model vestit au adus schimbări radicale în sistemul de administrare și guvernare al Japoniei. În cultură s-a renunțat la folosirea caracterelor chinezești în redactarea documentelor oficiale, s-a pus accent pe cultivarea tradițiilor meșteșugărești și artistice și practicarea sintoismului ca religie oficială de stat. Dacă în perioada precedentă, Edo, producția ceramică a deserved piața internă prin piese din inventarul domestic și piese de cult, ceremonia ceaiului prin boluri (chawan), butelii de apă (mizuzashi), ustensile pentru ardere tămâiei (koros) cutii pentru arderea tămâiei (kogos), vase pentru aranjamente florale (ikebana), în această perioadă producția s-a bazat pe legile cererii și ofertei pe piața de desfacere internațională și mai puțin pe cea internă. Dacă la început, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Occidentul era interesat în achiziționarea de piese exotice, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, eclecticismul, stilurile și orientările artistice occidentale și-au pus amprenta pe piesele de serie industrială. Invitați la Târgurile și Expozițiile Universale din marile capitale ale lumii occidentale, începând cu cea de la Paris în 1867, lorzii locali s-au prezentat în fața comisiei internaționale cu obiecte de o rară frumusețe, ce le-au adus faimă și comenzi bine plătite. Multe dintre piese au fost fotografiate, publicate în literatura de specialitate, au intrat în colecțiile muzeelor din marile metropole ale lumii și în colecțiile particulare. Printre expozate au fost admirate vase metalice în cloisonné executate de artistul samurai, daimyo, Kaji Tsunekichi (1808-1883), cel care a reinventat în 1830 această tehnica medievală orientală la origine, ajunsă în Europa prin intermediul maurilor. Tehnica

¹⁹ xxx Japan, *An Illustrated Encyclopedia*, (Ed.) Kodansha International, Tokio, 1993, p.945; Breen John, *The Imperial Oath of April 1868; Ritual, Power and Politics in Restoration Japan* în *Monumenta Nipponica*, anul 51, nr. 4, 1996; Keen Donald, *Emperor of Japan, Meiji and His World, 1852-1912*, (Ed.) Columbia University Press, New York City, 2002, ISBN 023112340X. OCLC 46731178; Seagrave Sterling and Seagrave Peggy, *The Yamato Dynasty* (Ed.) Broadway Books, 1999, ISBN 0-7679-0496-6

cloisonné, adaptată la piese de faianță și porțelan s-a combinat cu decorul filigran și tehnica emailului în cracléuri descoperită de Tsukamoto Kaisuke (1828-1886), constituind împreună trăsăturile specifice ale mult apreciatei faianțe Satsuma. Odată cu perioada industrializării, pe lângă vechile ateliere de ceramică și porțelan de la Seto, Arita, Kyoto, lorzii locali au investit în înființarea unor noi ateliere la Amakusa, Kameyama, Tobe, etc. Având comenzi în Europa și America, Lordul Tsunekichi și stăpânul domeniului Satsuma, Lordul Shimatsu Hisamitsu (1817-1887, a fost regent, fiul său Tadayoshi a fost al XII-lea și ultim shogun) au colaborat financiar, profesional și au înființat fabrici de *cloisonné*. În 1862 au fondat fabrica „Kodenji”, cu atelierul artistului Hayashi Kodenji (1831-1915) în Nagoya, iar din 1871 s-au înființat asociații de ateliere ceramice sau companii la Nagoya precum și atelierul artistului Namikawa Sôsuke (1847-1910). În 1876, baronul samurai Ichizaemon Morimura IV (1839-?), comerciant și ambasador la New York, a fondat compania de faianță, porțelan „Morimura Kumi” lângă Nagoya la Noritake (insula Honshu), companie ce avea oficiu la Tokio și New-York. Din 1904 compania și-a schimbat denumirea și marca în „Nippon Toki Kaisha”, în perioada următoare Taisho (1912-1926); începând din 1921, compania a folosit denumirea de „Noritake Co. Japan”. Colaborarea fructuoasă între lorzii locali, guvern și casa imperială a dus la transferul muncitorilor specialiști în *cloisonné* la Nagoya care au suferit în perioada recesiunii. În același timp, colaborarea a cunoscut un succes la târgurile internaționale prin intermediul unor creații artistice ce se bazau pe adoptarea unor tehnici din arta metalului în arta ceramicii (sf. sec. al XIX-lea), precum *cloisonné*, *filigran*, *moriage*, *corallene*. De asemenea, orientarea producției după pretențiile comanditarilor și stilurile occidentale (*empire*, *eclectic*, *secession*, *art deco*) a asigurat cererea tot mai crescândă pe piața internațională de piese Satsuma (sf. sec. XIX, înc. sec. XX). Tot acum s-a dat liber la executarea duplicatelor de către centrele Kyoto, Tokyo, Osaka, Kobe, Kanzawa și a falsurilor peste tot în lume până în zilele noastre. Pentru executarea de piese Satsuma au lucrat peste o sută de artiști (mulți neidentificați până azi), mii de meșteri decoratori (anoniimi) în mai multe ateliere artistice de creație și fabrici din Kyoto (Chōshuzan, Fuzan, Gyozan, Koshida, Taizan, Yasuda) și Kobe (Maruni). Printre cei mai reprezentativi maeștri în pictură se numără marii artiști ce au activat în cadru familial timp de secole: Kinkozan Sobei al VI-lea (1824-1884), K.S. al VII-lea (1864-1927), Chin Jukan (1835-1906), Miyagawa Makuzu Kōzan (1842-1916), ce a dus faima peste hotare a ceramicii Satsuma, pictate cu imagini de samurai și gheișe, Ito Tozan (1846-1920), Yabu Meizan (1853-1935) Taizan Yohei al IX-lea (1856-1922), Ryozan (1868-1912) ²⁰ etc.

Perioada Taisho (1912-1926), marcată de Primul Război Mondial și de competiția acerbă

20 Sandra Andacht, *Treasury of Satsuma* (Ed.) Wallace-Homestead Book & Co, 1981, ISBN-10 0870693190; Jahn Gisela *Meiji Ceramics. The Art of The Japanese Export Porcelain and Satsuma Ware (1868-1912)* (Ed.) Arnoldische, 2004, ISBN 3-89790-197-8; Pollard Clare *Gorgeous With Glitter and Gold: Miyagawa Kouzan and the role of Satsuma Export Ware in The Early Meiji Ceramic Industry* in Conant, Ellen P. *Challenging Past and Present: The Metamorphosis of Nineteenth Century Japanese Art*. Honolulu, (Ed.) University of Hawai'i Press, 2006, p. 134/147 ISBN 0824 829 379; Gotheborg.com/marks/ Satsuma.shtml; Se disting mai multe tipuri de porțelan, faianță Satsuma. 1. Nishikide, în Era Keian (1648-1652) s-au introdus tehnici noi la atelierele Awataguchi, Kyoto precum Brocade sau Nishikide Iroe. De aici tehnicile au fost preluate de atelierele (Nayeshirogawa, Tateno, Ryumonji, Sarayama, Hirasa) de pe domeniul Satsuma, de unde și denumirea de Satsuma Nishikide. Cele mai prețioase piese la început s-au executat din pastă albă crem

pentru piața de desfacere a producției de serie a dus la falimentarea și reînființarea unor fabrici sub altă denumire. Paralel cu industrializarea dispăreau manufacturile și meseriașii, astfel încât apare interesul pentru arta umilă a satelor, ceea ce a dus la „Mișcarea folcloristă” (Nihon Mingeikan) în 1920. Fondatorii ei au fost filosoful Sōetsu Yanagi (1889-1961), ceramistul britanic, profesorul Bernard Howell Leach (1887-1979)²¹, artiștii Shōji Hamada (1894-1978) și Kawai Kanjiro (1890). Odată cu înființarea învățământului primar obligatoriu (în perioada Meiji 1868-1912), în Japonia s-au înființat cu timpul și institutele de învățământ superior, Organizația Populară de Artă „Nitten”(1907), având prima expoziție „Bunten”, Asociația artis-

cu glazură craclé cu motive florale și păsări (la Awataguchi figuri de zei japonezi) la atelierele Nayeshi-rogawa și Tateno lângă Kagoshima unde a lucrat și Chin Jucan (1855-1906) ; 2. Alt tip este faianța Shiro cu glazura albă comandată de clasa daymio; 3. Faianța Kuro, are decor negru sau maro peste glazură; 4. Faianța Jakatsu, denumirea este dată de aspectul grotesc inspirat din Coreea al glazurilor albastre, galben și sau negru peste glazura albă, ce imită pielea de șarpe sau scorpion; 5. Sunkoroku, piese antice siameze dinThailanda modelate în sec. al XIII-lea numite Swancalok, decorate cu elemente geometrice maronii; 6. Mishima, model Coreea, definită prin pasta cu glazură gri albăstrui cu decor presat sau scurs în formă, cu dungi în relief peste glazura albă; 7. alb-albăstru, oferite pentru export între 1800-1810 pictate minuțios sub glazură craclé cu albastru peisaje din China și flori de cireș; 8. Gosu-Blue produse în cantitate limitată la Kyoto la mijlocul secolului al XIX-lea sunt piese decorate sub și peste glazură cu conținut de cobalt și asbolite ce conferă o calitate vie a imaginilor picturale; 9. Faianța “Export”, cuprinde piese comandate de organizatorii expozițiilor universale din Londra, Paris, Viena sau manageri în comerț occidental în secolul al XIX-lea și al XX-lea. Pentru a satisface piața occidentală doritoare de artă “exotică” s-a ajuns cu timpul la un *mélange* de artă orientală și occidentală, manufacturile japoneze s-au extins, fiind nevoite să facă față comenzilor, au introdus seria industrială și stilurile europene, (*empire, eclectic, istorist, secession, art deco*) în producția de serie. Fiind nepopulare pe piața internă a Japoniei în acea perioadă, reprezentările picturale de figuri umane, sfinți, războinici, gheșe, dragoni cu decor total străin, considerate atunci de occidentali ca și “specific japonez” sunt contestate azi din punct de vedere științific, istoric, estetic japonez

21 Bernard Leach (1887-1979), considerat tatăl ceramicii engleze de studio, profesor, s-a născut la Hong Kong. Rămas orfan de mamă la naștere, și-a petrecut primii ani din copilărie la bunici în Kyoto, tatăl recăsătorindu-se în 1890 a ajuns din nou la Hong Kong. În 1897 s-a întors în Anglia la unchiul din Granville, a urmat cursurile școlii jezuite Beaumont College din Old Windsor, din 1904 cursurile la „Slade School of Fine Art” și „School of Art” din Londra, a studiat gravura sub îndrumarea lui Frank Brangwyn (1867-1956). Din 1909 s-a întors cu (verișoara) soția Muriel în Japonia și a predat gravură. La Tokio împreună cu scriitorii, filosofii Mushanokoji Saneatsu(1885-1976), Shiga Naoya (1883-1971) și Yanagi Sōetsu (1889-1961 cu care mai târziu au fondat mișcarea Mingei folcloristă) au format Grupul Shirakaba cu intenția introducerii artei occidentale în Japonia după 250 de ani de izolare. În 1911 la o întrunire a ceramiștilor Raku, inspirat de ceramica lui Ogata Kenzan (1663-1743) a studiat ceramica Raku. Atras de filosofia, psihanaliza (Freud) germană a plecat în 1915 în China, la Peking, frecventând cursurile Dr-lui Alfred Westharp (1882-?). În 1919 l-a cunoscut pe Hamada Shōji, în 1920 pe Kawai Kanjiro, a primit cuptorul lui Kenzan, în parcul Yanai, pe care l-a reclădit numindu-l Tomōn-Gama, a expus la Osaka și la Tokio. La invitația lui Frances Horne (soția filantropă a comerciantului David Horne, care a fondat în 1920 colonia artistică „St. Ives Handcrafts Guild” în Cornwall) s-a întors în Anglia împreună cu Shōji Hamada, a lucrat în colonia artistică după ce a participat la săpături arheologice identificând tipuri de cuptoare. A construit și fondat în cadrul grupului primul cuptor tradițional japonez „Noborigama” cu 3 camere în spațiu occidental, reconstruit în 1923 de Matsubayashi Tsurunosuke, având drept scop studierea tehnologiilor din Est și Vest, a ceramicii tradiționale din China, Coreea, Japonia, Germania și Anglia, tipuri de glazuri, rugoase, de sare, patine, etc. În 1940 a publicat „Potters book”, a călătorit în Franța, Italia, înapoi la Hong Kong, Shanghai, Japonia. S-a alăturat mișcării religioase a universalității spirituale Bahá-í, plecând la Haifa în Israel. De asemenea, a activat în asociații artistice, a predat în institute de artă, a publicat cărți de specialitate, eseuri, a influențat creația artistică universală de ceramică, având adepți în America, Canada, Noua Zeelandă. În 1952 a organizat Conferința internațională de Ceramică la Darlington Hall, unde a lucrat și a predat, contribuind la promovarea ideii de globalism în artă.

tică „Inten”(1914), Academia Imperială de Artă (1919), cu prima expoziție „Teiten”, asociații care cu timpul s-au reorganizat, și-au schimbat denumirile, funcționând în esență până azi. Mulți ceramiști proveniți din familii cu tradiție seculară au frecventat cursurile academiilor, universităților, Institutelor Politehnice sau de Tehnologie Superioară din Tokyo și Kyoto, ajungând dascăli (Fujimoto Joshimichi unul din cei 6 medaliați), predând tainele meseriei generațiilor mai tinere și contribuind la reconstituirea unor forme ceramice clasice, la recrearea stilurilor tradiționale. Înființarea în 1920 a Institutului de Protecție a Proprietății Culturale a facilitat studierea și păstrarea în vechile centre ceramice a tehnologiilor tradiționale pe cale de dispariție. După 1980 mulți artiști s-au angajat să reconstitue stilurile clasice chineze din dinastia Song (stilul Qingbei cu glazura verde apă, Celadon cu glazura gri-verzui, stilul Tenmoku cu glazura de culoare maronie specific ceștilor țărănești de ceai din secolele XII- XIII) și ceramica călugărilor budhiști Zen. În arta s-a aplicat principiul „Onko –Chishin” , însemnând în traducere curentă „pe tradiție se bazează tot ce este contemporan, fiind la rândul lui baza viitorului”. Faptul că astăzi maeștrii moderni activează în ateliere tradiționale este rodul protejării tezaurului cultural național japonez, prin oferirea medaliei „Mukey Buncazai” (*Tezaur Cultural Viu*) pentru 6 meșteri mari și de titluri onorifice, academice, pentru 31 de ceramiști tradiționaliști și ceramiști „individualiști”. Un rol covârșitor l-a jucat grupul de artiști ceramiști denumiți „individualiști” din Kyoto, ce au dominat viața artistică timp de 50 de ani. Aceștia locuiau și activau în cartierul, colonia artistică „Gojo-Zaka”, cei mai apreciați fiind Kawai Kanjiro (1890- 1966, care avea fabrică, cuptor Noborigama cu 8 camere, a experimentat glazuri chimice, a revenit la glazurile naturale), Shōji Hamada (1894-1978)²² și Kusube Yaichi (1897-1984), supranumit „Ninsei modern”), Kiyomizu Rokubei al IV-lea (1901-1980). Grupul avea idei divergente, totuși unii dintre ei colaborau, de exemplu Yagi Isso (1894-1973) și Kusube Yaichi prezentau unitate de idei.

Începând din 1926, odată cu perioada Showa (1926-1988) mișcarea de avangardă culturală s-a amplificat până după cel de-al II-lea Război Mondial. Astfel, în 1948 apare mișcarea de avangardă „Sodeisha” fondată de Yagi Kazuo (1918-1979), fiul lui Yagi Isso. Mișcarea „Sodeisha”, formată de filosofi ceramiști Suzuki Osamu (1926-2001), Yamada Hikaru (1924-2001), Kamakura Junkichi (1920-1985), colaboratorul extern Tsuji Shindo (1910-1981), au promovat conceptul de contemplativitate în artă, bazat pe forme sculpturale, cu o tendință spre abstracționism ce a implicat efort creativ, individualism și o concurență acerbă. Aceste forme nefuncționale, erau o formă de protest împotriva funcționalismului estetic la modă în secolul al XIX-lea și au dus la eliminarea formei de ceașcă ca esență a artei japoneze a ceramicii și a imitațiilor de ceramică tradițională japoneză. Un alt grup avangardist a fost „Shikokai” (ce înseamnă contra grupului Sodeisha), interesat de probleme legate de percepția mediului și noi modalități de expresie în pasta ceramică. După 1960 a început perioada de renaștere a stilurilor antice, s-a introdus din nou tipul de cuptor antic Anagama cu o cameră, grație

²² Bernard Leach *Hamada potter*, (Ed.) Kodansha International Tokio, New-York, 1990, p. 234; Bernard Leach, *A Potter in Japan 1952-1954*, (Ed.) Farber & Farber, London, 1960, p.246; Tony Birks, Cornelia Wingfield Digby, *Bernard Leach, Hamada, & Their Circle*, (Ed.) Marston House, Yeovil, 1992, p. 192; Susan Peterson *Shōji Hamada. A potters Way and Work*, (Ed.) Kodansha International, Tokio, New York, 1974, p. 239

ceramistului Furutavi Michio (1946-2000). Adepții grupului „Shikokai” au fost Itaya Hazan (1872- 1963) Tomimoto Kenkichi (1886-1963) Kanashige Toyo (1896-1967) Arakwa Toyozo (1894-1985) Kato Tokuro (1898-1985) etc.

La Muzeul Țării Crișurilor din Oradea și în colecții particulare din oraș se regăsesc câteva piese valoroase de faianță japoneză Satsuma. Databile din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ele sunt executate în tehnica Moriage.

Vasul pedestal (un exemplar dintr-o pereche?), este un tip de ceramică cunoscută generic sub denumirea de “Satsuma”, după denumirea domeniului Satsuma din sudul insulei Kyushu, proprietate a familiei Shimazu din Sudul Japoniei. Acest tip de ceramică își are originea în secolul al XVI-lea, când, după invazia Japoniei în Coreea (în 1597) au fost aduși olari coreeni în Japonia sub patronajul acestei familii feudale, pentru a produce și dezvolta meșteșugul și arta ceramicii în acest areal geografic. Schimbările majore ce au intervenit pe plan social, politic, economic, militar odată cu căderea regimului feudal al Shogunatului în 1867, a perioadei denumite Edo (1603-1867) și succesiunea la tronul Chrysanthemei a prințului Mutsuhito Meiji (1852-1912), au avut un impact major și pe planul relațiilor internaționale ale Imperiului Japonez. Clanul Shimazu din Sudul arhipelagului nipon nefiind mulțumit de politica reformatoare a guvernului, a pornit împreună cu clasa nobiliară a Samurailor de pe domeniile Satsuma și Chōshō o revoltă ulterior înăbușită de trupele imperiale.

Reprezentarea iconografică al acestui eveniment istoric, din perioada Edo (1603-1867), respectiv a eroilor (a samurailor) Saigō Takamori (1827-1877) și Kido Kōin (1833-1877) pe ceramica “ Satsuma” s-a bucurat de un real succes la *Expoziția Universală* de la Paris din 1867, când au fost prezentate marelui public de familia Shimazu. Acest tip de artă extrem-orientală a contribuit în mare măsură la dezvoltarea ulterioară a artei occidentale în a doua jumătate al secolului al XIX-lea, a impresionismului și a curentului secesion. În perioada Meiji (1868-1912) a înflorit producția și exportul acestor produse spre Europa, astfel încât pe lângă atelierele artistice a apărut industria producerii în masă a ceramicii japoneze peste tot în lume, până în zilele noastre.

1. Vasul pedestal cu aspect maiestuos, ce ne amintește stilul *empire*, are proporții clasicizante cu decor pictat în stil istorist, dispus pe ambele câmpuri vizuale dintre mânerele sculpturale în stil eclectic. Vasul are toarte sau mânere clasicizante; la cererea comanditarilor europeni s-au aplicat la extremitatea superioară, sub buză până la umerii vasului, elemente decorative formate din rozetă cu 8 petale înfășurată în voluta superioară a unui vrej de acant stilizat cu caneluri și un inel în extremitatea inferioară.

Analizând materiile prime și tehnica de execuție, rezultă că vasul a fost executat în Japonia din pastă ceramică dură, cu porozitate mare, de culoare albicioasă provenită din Kyoto (?). După tipologie corpul vasului, a fost modelat în provincia Satsuma ori în atelierele din împrejurimi. După metoda de lucru, prototipul vasului de siluetă balustră, a fost prelucrat la strung și turnat în matrițe, iar mânerele au fost modelate fiecare componentă separat (vrejul cu rozete și veriga), turnate în matrițe, asamblate ulterior și aplicate cu barbotină de corp. Decorul policrom în tonuri sobre, cu glazuri în craclé, specific faianței porțelan japoneze a

fost desenat și pictat minuțios cu pensula și ars în cuptor la temperaturi înalte. Auriul discret, mai degrabă de nuanță arămie a fost aplicat în atelierul din Tokio înainte de imbarcarea pe vasele comerciale din port cu destinația spre Europa.

Analizând registrele decorative, apar fâșii orizontale începând de la picior, reprezentări simbolice ale elementelor din natură: pământ (bordo, alb-crem, maroniu-verzui), apă (albastru), aer (alb), foc (roșu). Fâșia bordo simbolizează magma vulcanică dintre straturile scoarței terestre, la mijloc pe orizontală apar linii sinoase aurii cu amplitudine mare împreună cu linii arcuite mai mici între curburile ce simbolizează trepidațiile cutremurelor. Straturile de alb-crem reprezintă zăcămintele prețioase precum caolinul, nisipul printre straturile solului necesar pentru meșteșugul olăritului și industria ceramică. Stratul subțire, maroniu-verzui reprezintă humusul fertil pentru vegetație. Pe corp, câmpurile decorative pleacă de la canoanele *empire* și sunt reprezentate prin două registre în formă ovală, având contururi în linii sinoase cu auriu (specific orientale). Amplasate pe fond crem, fildeș deschis acestea înscriu elemente decorative cu semnificații simbolice și modele de inspirație din textilele tradiționale japoneze țesute, imprimate sau pictate ale kimonourilor elegante. De asemenea, sunt reprezentate peisaje cu malul Oceanului Pacific, plaje nisipoase, scoici, valurile apei înspumate, insule cu munți și vegetație luxuriantă în fundal, frunze, flori din specificul cultural al arhipieleagului japonez. Frumusețile naturii sunt pretext, dar și fundal în reprezentările naturalist-simbolice ale faptelor eroice ale personajelor istorice, ca samuraili Saigō Takamori (1827-1877) și Kido Takayoshi Kōin (1833-1877). Desenate cu multă finețe și virtuozitate, cu un simț deosebit al redării detaliilor, caracterele acestor personaje, portretele lor seamănă cu imaginile ce ne-au parvenit din picturi occidentale și fotografiile de epocă. Samuraiul Saigō Takamori, pe numele lui real Saigō (nume de familie) Kokichi, supranumit „ultimul Samurai adevărat” a scris și poezii sub pseudonimul Saigō Nanshū. Acest personaj, despre care s-au scris romane, s-au regizat filme de-a lungul timpurilor s-a născut la Kajiya-cho, pe domeniul Satsuma și a avut o carieră ascensională. Faptele lui vitejești, precum și activitatea politică de mai târziu în cadrul guvernului regimului Meiji, l-au situat printre personalitățile proeminente ale epocii. Este reprezentat pe vas în prim-plan, fiind ușor recognoscibil după fizionomia și silueta lui robustă îmbrăcată în armură de samurai, mișcările lui rezezi specifice artelor marțiale, sugerate de elementele decorative în formă de morișcă energetică deasupra capului. Felul lui de a fi expeditiv și bun strateg este sugerat prin picioarele desfăcute ce par a atinge cu unul o insulă cu celălalt altă insulă, iar trăirile lui sufletești, nostalgia, sunt redată prin capul întors spre dreapta personajului, adică privirea înapoi spre epoca de glorie a samurailor din perioada Edo. Kido Kōin, celălalt personaj reprezentat în prim-plan este descendent dintr-o familie de samurai (Takayoshi ca nume de familie) s-a născut la Hagi, pe domeniul Chōshū și a fost dascălul tânărului împărat Meiji, un politician în perioada Shogunatului, precum și în perioada Meiji. Pe vas este reprezentat cu o fizionomie fină și statură athletică, în poziție de luptă, îmbrăcat în costum de epocă, în șalvari și kimono ce flutură în bătaia vântului²³.

²³ Tekeshi Nagatake, *Japanese Ceramics from the Tanakamaru Collection*, New York, The Metropolitan

2. Un alt tip de ceramică japoneză apreciată pe piața de desfacere occidentală a fost cea cu tema „Nemuritorii” ce reprezintă panteonul personajelor mitice, eroice, respectiv a personalităților culturii japoneze. În perioada restaurării Meiji, reprezentările iconografice aveau adesea ca scop redarea centrală a zeiței șintoiste a luminii Amaterasu în compania descendenților ei, împărații Japoniei. Zeița, de o rară frumusețe, având coafură bogată strânsă în coc cu diademă din perle este îmbrăcată în straie albe tivite cu boabe de orez, având la mijloc, în zona plexului solar un pandantiv rotund, roșu, de forma discului solar ce are aceeași simbolistică cu drapelul „Țării Soarelui răsare”.

Museum of Art, 1979; John Stewart Browman, *Columbia Chronologies of Asian History of Culture*. Columbia University Press, 2002, p. 170, ISBN 0-231-11004-9; Purple Tigress (11 August, 2005)“ Review: *Brighter than Gold- A Japanese Ceramic Tradition formed by Foreign Aesthetics*” BC. Culture, Retrived 2008-01-10; Yates Charles *Saigo Takamori: The Man behind the Myth*, New York, Kegan Paul International, 1995, ISBN 0-7103-0484-6; Ravina Mark *The Last Samurai: The Life and Battles of Saigo Takamori*, Hoboken, New Jersey: Wiley. 10-ISBN 0471089702- 13, ISBN 97 80471089704; OCLC427566169 2004; [www.britannica.com/Ebchecked/topic/ 525057/satsuma pottery](http://www.britannica.com/Ebchecked/topic/525057/satsuma%20pottery)

Fig. 1. Vas de podea,
faiantă Satsuma, sf.
sec. al XIX-lea, col.
M.Ț.Cr. Oradea

Fig. 2. Detaliu samuraiul Saigo Takamori

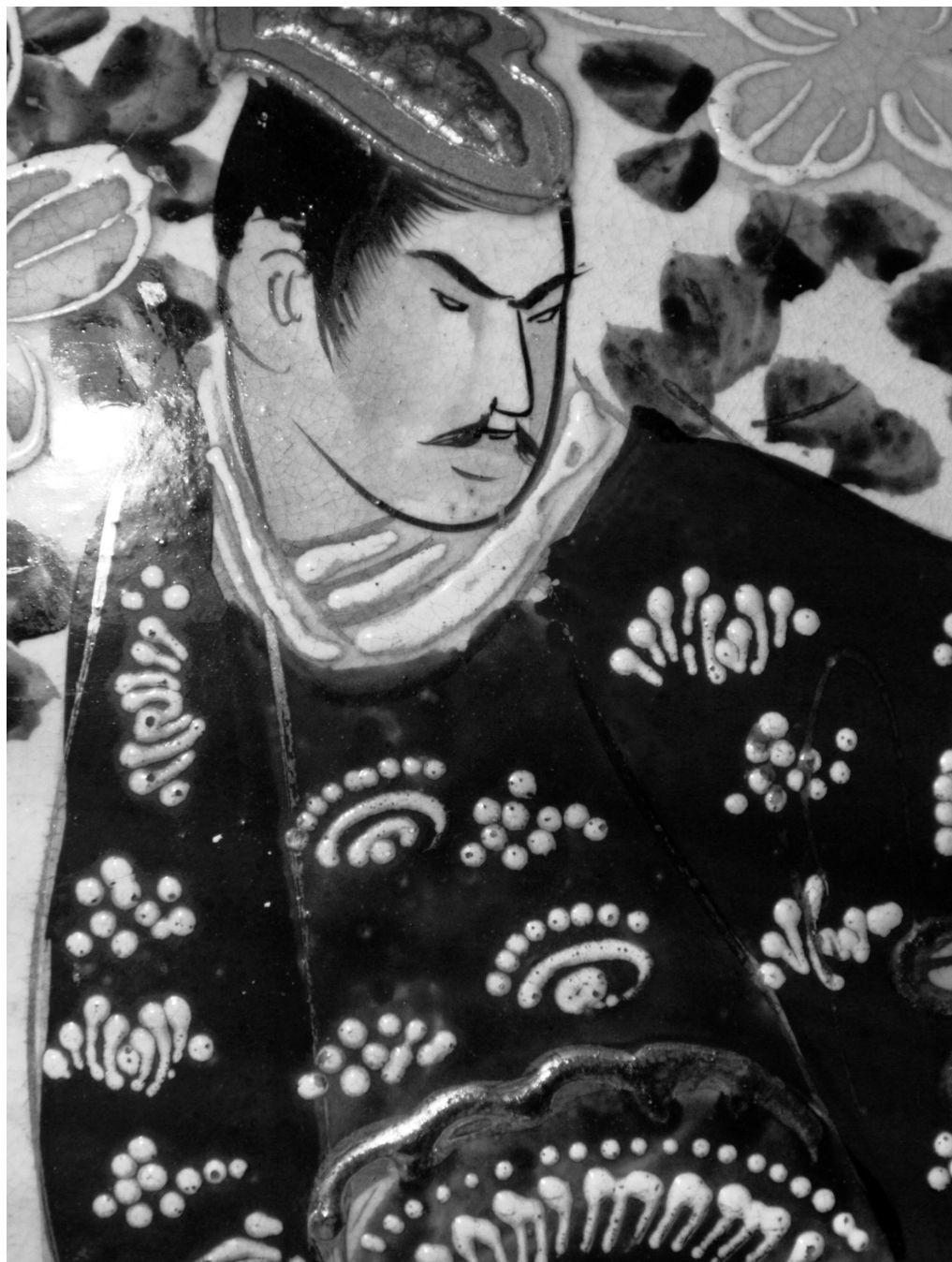

Fig. 3. Detaliu samuraiul Kido Koin

Fig. 4. Vas de podea, faianță Satsuma, sf. sec. al XIX-lea, col. Paul Indig Oradea

Fig. 5. Vas de podea, faianță Satsuma, înc. sec. al XX-lea, col. Anca Luana Ionescu, Oradea

Fig. 6. Vas de podea ,
faianță Satsuma, înc.
sec. al XX-lea, col. Paul
Indig Oradea

Fig. 7. Vaze în oglindă pentru Flori, faianță Sarsuma, înc. sec. al XX-lea col. M.Ț.Cr. Oradea

Fig. 8. Detaliu samurailor Saigo Takamori și Kido Koin

Fig. 9 Detaliu peisaj cu geishe

Fig. 10. Vază pentru flori „Nemuritorii”, faianță Satsuma, înc. sec. al XX-lea, col. Tamas Alice, Oradea

Fig. 11. Detaliu zeița Amaterasu

Fig. 12. Set untieră „Nemuritorii”, porțelan reprezentând pe zeița Amaterasu și zeul Sosono-o înc. sec. al XX-lea, col. Paul Indig, Oradea

Fig. 13. Servici de ceai „Eggshell”, porțelan, peisaj cu geishe, înc. sec. al XX-lea, col. Paul Indig, Oradea

Fig. 14. Servici de ceai „Eggshell” ,porțelan, peisaj cu geishe, înc. sec. al XX-lea, col. Tamas Alice, Oradea

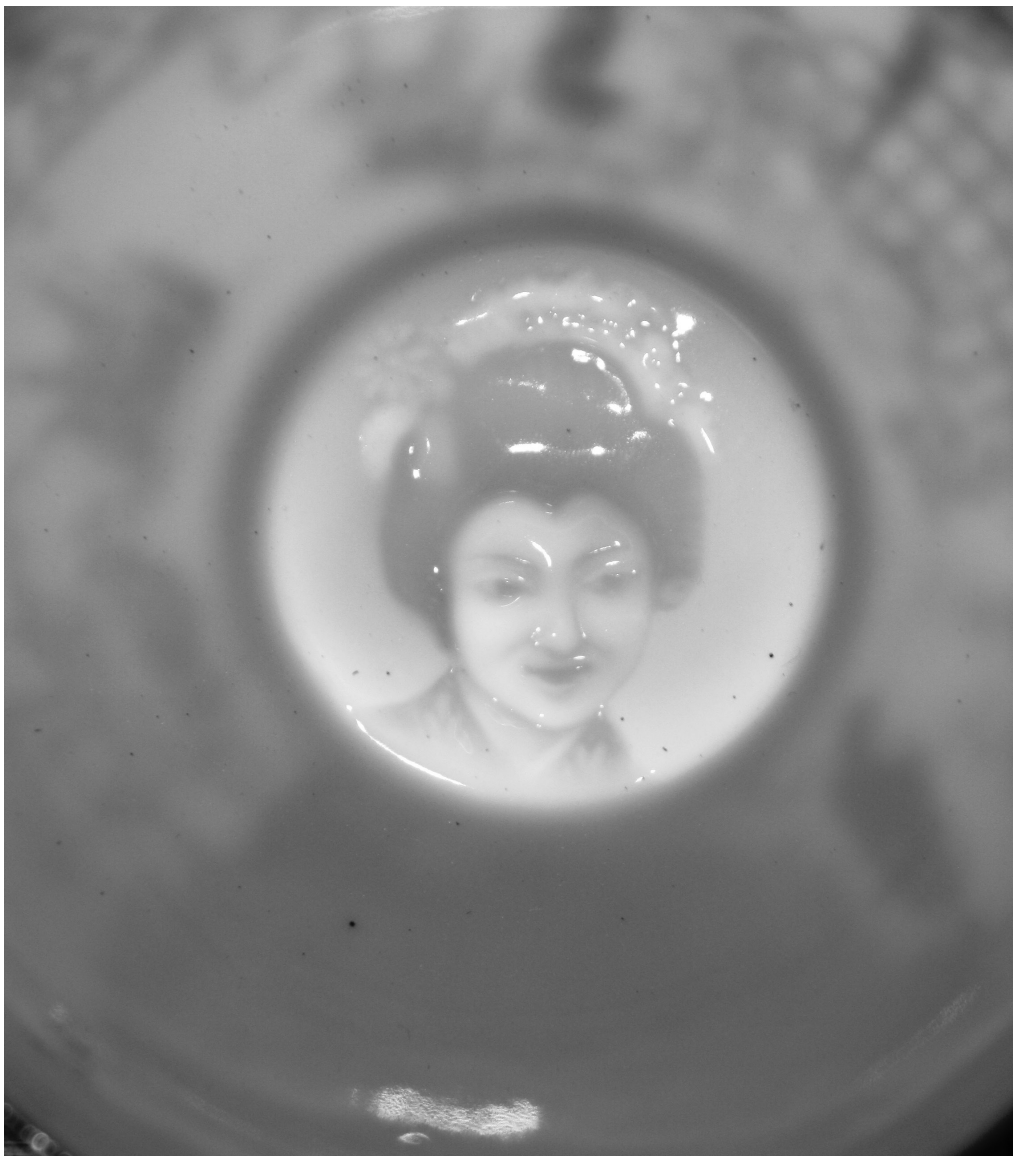

Fig. 15. Detaliu la baza ceștii, portret lithophane, de geisha, înc. sec. al XX-lea